

Силко Роман<https://orcid.org/0000-0002-1490-4241>

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецьких дисциплін
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: sylko.roman@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Мета роботи – сформулювати та теоретично обґрунтувати особливості формування візуальної культури студентів мистецьких спеціальностей в сучасних умовах.

Методологічною основою дослідження є комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема аналіз і синтез наукових джерел, порівняльний аналіз українських та зарубіжних освітніх практик, а також узагальнення результатів емпіричних і концептуальних досліджень у сфері мистецької педагогіки, цифрової освіти та культурології.

Наукова новизна полягає у тому, що вперше сформульовано та теоретично обґрунтовано особливості формування візуальної культури студентів мистецьких спеціальностей в сучасних умовах.

Висновки. Встановлено, що формування візуальної культури включають такі аспекти: комплексність та багаторівневість, розвиток візуальної грамотності, критичне мислення, активний, діяльнісний підхід, візуальне мислення, соціальний та технологічний контекст.

Визначено, що візуальна культура особистості інтегрує кілька ключових компонентів: когнітивний (знання): розуміння принципів побудови зображень, знання історії мистецтва, медіа та символіки; перцептивно-аксіологічний (сприйняття та цінності): вміння сприймати, аналізувати та оцінювати візуальні продукти; діяльнісний (навички): здатність створювати власні образи, візуалізувати думки та використовувати різні засоби для створення зображень. Формування візуальної культури особистості потребує планомірної роботи над кожним з цих компонентів як елементом єдиної системи.

Сьогодні у мистецькій освіті критично важливим є подолання розриву між традиційною академічною підготовкою і новітніми візуальними практиками, що динамічно розвиваються у цифрову добу. Запропоновані підходи мають потенціал підвищити якість підготовки фахівців мистецтва, зробити їх конкурентоспроможними у глобальному культурному середовищі, здатними критично мислити і творчо самореалізуватися в умовах інформаційної доби.

Ключові слова: візуальна культура, візуальна грамотність, медіа-освіта.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство переживає стрімке зростання ролі візуальної комунікації, що ставить перед мистецькою освітою нові завдання. Цифровізація й перенасиченість інформацією вимагають від освітян формувати у студентів візуальну культуру як невід'ємну складову грамотності XXI століття. Розвиток візуальної компетентності для пошуку, інтерпретації, оцінювання та створення знань у цифровій реальності перетворився на необхідний компонент освіти. Візуальна культура охоплює широке коло явищ – від масових зображень реклами і моди до дизайну, фотомистецтва та цифрового мистецтва. Отже, інтеграція цих сучасних візуальних сфер у мистецьку освіту є актуальною науковою проблемою.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Формування візуальної культури особистості в сучасному інформаційному суспільстві є критично важливим процесом, оскільки значна частина інформації сприймається через візуальні образи (екранна культура, реклама, соціальні мережі, дизайн). В епоху нинішнього візуального буму проблеми візуальності викликають величезний інтерес вчених різних галузей гуманітарної науки. Слова «візуальне» і «візуальність» (що походять від латинського «visualis» – «зоровий, візуальний», від visus «зір» і videre «бачити») увійшли в професійний обіг порівняно недавно, в останнє десятиліття XX ст., і використовувалися в порівняно вузькому значенні, наприклад, аудіо-візуальні технології. Сьогодні візуальними прийнято називати ті елементи культури, які хоча б деякою мірою пов'язані з технічною культурою фотографії, кінематографу, відео, Інтернету.

До безпосередніх «попередників» візуальних досліджень належать культуральні дослідження (cultural studies), культурну історію (cultural history), соціальну історію і соціологію мистецтва, загальну іконологію (Е. Панофські, А. Варбург, Д. Мітчелл), а також психологію зорового сприйняття (Т. Ліппс, В. Вундт, Р. Архейм).

Виникнення візуальної культури як предметної галузі дослідження стало результатом тривалих і складних методологічних пошуків й емпіричних досліджень. Для деяких критиків візуальна культура залишається просто «історією образів», що містить семіотичні поняття репрезентації (Н. Брізон, М. Холлі, К. Моксі) [2]. Для інших теоретиків поява проблемної сфери візуальної культури ознаменувало виникнення соціології візуального: «соціальної теорії видимості» (С. Дженкс) і «візуальної соціології» (П. Штомпка), де фотографія стає методом дослідження. Однак найбільш значущими і впливовими в цьому напрямі є дослідження таких авторів як М. Баксандалл, Н. Брайсон, Т. Кларк, Г. Поллок та інші, чії праці не лише окреслюють нову проблемну галузь, а й виокремлюють важливі методологічні й дисциплінарні питання.

Мета роботи – сформулювати особливості формування візуальної культури студентів мистецьких спеціальностей в сучасних умовах.

Методи дослідження – комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема аналіз і синтез наукових джерел, порівняльний аналіз українських та зарубіжних освітніх практик, систематизацію теоретичних підходів до понять «візуальна культура» і «візуальна грамотність», а також узагальнення результатів емпіричних і концептуальних досліджень у сфері мистецької педагогіки, цифрової освіти та культурології.

Виклад основного матеріалу. Однак, слід розрізняти поняття «візуальна культура» з точки зору культурології та з точки зору загальної культури особистості.

Візуальна культура – новий міждисциплінарний напрям, що виник на перетині філософії, теорії культури, соціології та мистецтвознавства, центральною проблемою якого є дослідження культурної логіки «постмодерністського», «мас-медійного», «візуального» повороту. Візуальна культура сьогодні стає домінуючою формою «культури як такої» [4]. Візуальна культура (за Н. Мірзоевим) постає як середовище життя сучасної людини, яка змушена жити в полі візуальних образів, споживаючи й виробляючи їх в результаті особливостей професійного та повсякденного життя техногенного суспільства.

В аспекті загальної культури особистості «візуальна культура» – це сукупність навичок сприйняття, інтерпретації, оцінювання та створення візуальних образів (зображень, відео, графіки, дизайну), які людина використовує у повсякденному житті та професійній діяльності. Це не просто здатність бачити, а вміння критично аналізувати візуальну інформацію, якою насичене сучасне інформаційне суспільство [3].

Особливості формування візуальної культури включають такі аспекти:

Комплексність та багаторівневність: процес включає не лише вміння «бачити», а й здатність аналізувати, інтерпретувати та критично оцінювати візуальні повідомлення.

Розвиток візуальної грамотності: формування базується на самоконтролі, самоаналізі та адекватній самооцінці. Вона передбачає знання мови візуального мистецтва (композиція, колір, світло) та вміння «читати» образи.

Критичне мислення: важливою рисою є спроможність критично ставитися до медіа-інформації, розрізняти маніпуляції та оцінювати достовірність візуального контенту.

Активний, діяльнісний підхід: формування відбувається не лише через споживання, а й через творчу діяльність – створення власних візуальних продуктів, самовираження та імпровізацію (фото, відео, дизайн).

Візуальне мислення: розвиток здатності працювати з інформацією через образні моделі, що допомагає структурувати знання та створювати нові сенси.

Соціальний та технологічний контекст: візуальна культура формується під впливом швидкого розвитку цифрових медіа (Інтернет, соцмережі), тому важливо розуміти контекст культурного різноманіття та сучасні методи комунікації [5].

Візуальна культура особистості інтегрує кілька ключових компонентів:

– *когнітивний* (знання): розуміння принципів побудови зображень, знання історії мистецтва, медіа та символіки;

– *перцептивно-аксіологічний* (сприйняття та цінності): Вміння сприймати, аналізувати та оцінювати візуальні продукти;

– *діяльнісний* (навички): здатність створювати власні образи, візуалізувати думки та використовувати різні засоби для створення зображень.

Формування візуальної культури особистості потребує планомірної роботи над кожним з цих компонентів як елементом єдиної системи.

Основою візуальної культури є знання. Ключовим тут має бути поєднання класичних академічних художніх знань та знань з медіа-освіти, сучасного мистецтва. Класична художня підготовка дає знання з побудови зображень плоских та об'ємних предметів на площині, об'ємних скульптурних форм за законами перспективи та композиції; знання зі стилізації та

декоративно-прикладного мистецтва. Такі знання є базовими для створення будь-якого візуалу. Знання з історії та теорії мистецтва дозволяють орієнтуватися в естетиці різних мистецьких стилів та напрямків, розуміти еволюцію візуальних образів. Знання осередків народних промислів, естетики декоративно-прикладного мистецтва дають основу для продукування візуалу етнодизайнерського спрямування, національного стилю.

Проте сьогодні цього недостатньо. Майбутній фахівець з мистецтва має бути обізнаним із сучасними інструментами створення візуальних образів – графічними редакторами растрової та векторної графіки, можливостями штучного інтелекту з редагування та генерації візуального контенту. Критична цифрова грамотність та медіаграмотність також мають стати невід’ємною частиною підготовки студентів мистецьких спеціальностей.

Для успішного формування візуальної культури напрочуд важливим є сприймання, аналіз та оцінювання візуальних продуктів. Починаючи з аналізу-інтерпретації творів мистецтва у межах вивчення історії мистецтва, закінчуючи методиками критичного читання зображень та розвитку візуальної комунікації. Напрочуд ефективним у цій роботі є використання інструменту Google Arts & Culture. Тут студенти можуть відвідати за допомогою онлайн-екскурсії відомі музеями світу та аналізувати картини: які кольори використані, як побудована композиція та який емоційний посил закладено. Google Arts and Culture – це сховище чудових творів мистецтва з понад 2000 музеїв та архівів. У ньому є 360-градусні панорами історичних пам’яток, 3D-моделі, інструменти доповненої реальності, які дозволяють віртуально приміряти історичні головні убори чи прогулятися музеями, а також інструменти, які сортують мистецтво за кольором, темою та будь-яким іншим параметром, який ви можете собі уявити. Користувачі можуть створювати власні галереї та покрокові інструкції, а також здійснювати збільшені екскурсії такими роботами, як «Меланхолія» Дюрера або «Натюрморт із папугою та прапором» Фріди Кало.

Як зазначають М. Маркович та З. Мацішина, «однією з провідних тенденцій у світовій мистецькій педагогіці є поступова переорієнтація від традиційної техніко-орієнтованої моделі навчання до культурно-сміслового та критично-аналітичного підходу» [1]. Подібний сучасний підхід забезпечує підготовку здобувачів освіти до критичного аналізу та осмислення цифрового медіа середовища, що є ключовим у формуванні їхньої візуальної культури.

Розвиток візуальної культури неможливий без розвитку візуального інтелекту. Розвиток візуального інтелекту – це вдосконалення здатності мозку сприймати, аналізувати, інтерпретувати та використовувати візуальну інформацію. Це комбінація когнітивних навичок мислення та розуміння візуальних технологій. Студенти також мають бути обізнані з особливостями взаємодії з візуальним штучним інтелектом. Візуальний інтелект сьогодні – це не лише людська уява, але й ефективне керування інструментами ШІ:

Точний prompt-дизайнінг (генерація): вміння писати детальні текстові описи. Експериментуйте з платформами генерації зображень (наприклад, DALL-E від OpenAI або Leonardo.Ai) для втілення власних ідей.

Аналіз оточення: використання функції візуального інтелекту у сумісних пристроях, як-от сканування місцевості, розпізнавання рослин чи тварин за допомогою камери, аналіз об’єктів у реальному часі. Для інтелектуального вивчення об’єктів навколо також можна застосовувати додаток Google Об’єктів (Google Lens).

Діяльнісний підхід є ключовим у формуванні візуальної культури. Цифрові засоби розширюють палітру візуальної творчості студентів. Цифрові технології роблять мистецьку освіту більш інтерактивною. Застосування VR/AR-технологій у навчанні мистецтва створює захопливе середовище, де студенти можуть віртуально «зануритись» в художній простір. Візуальна культура найбільш ефективно формується, коли навчання виходить за межі однієї дисципліни і поєднує знання та методи різних сфер. Ефективними можуть бути міждисциплінарні проєкти, які поєднують, скажімо, образотворче мистецтво, історію культури, медіазнавство, IT, дизайн, тощо. Міждисциплінарність дозволяє розглядати візуальні явища у ширшому контексті.

Важливим інструментом розвитку візуального мислення як частини загальної візуальної культури особистості є *скетчнотинг*: вміння робити нотатки не текстом, а за допомогою простих малюнків, іконок та діаграм під час лекцій або планування завдань. Основними інструментами скетчнотингу є: візуальні метафори: прості іконки і піктограми (лампочка – ідея, замок – проблема); структура: використання рамок, з’єднувальних стрілочок та роз’єднувачів для створення логічних зв’язків; колір: виділення головних акцентів та смислових блоків за допомогою кольорових маркерів.

Ефективність скетчнотингу пояснюється трьома складовими: залученість: мозок одночасно задіює логіку та творчість; швидкість: малювати прості символи швидше, ніж записувати довгі речення; пам’ять: готовий скетч слугує потужним візуальним якорем, допомагаючи швидко згадати суть тексту.

Ще одним ефективним підходом є залучення студентів до творчих проєктів, у яких вони самостійно створюють візуальний продукт – фоторепортаж, дизайн-проєкт, відеоролик, виставковий плакат тощо. Проєктна діяльність забезпечує одночасний розвиток практичних навичок і

розуміння візуальної мови. Аналогічно, включення у навчання завдань зі створення об'єктів графічного дизайну (афіші, логотипа, інфографіки) сприяє формуванню відчуття візуальної мови, композиції, кольору та водночас дає розуміння соціального впливу дизайну. Важливим елементом проєктного навчання є презентація і обговорення результатів – це розвиває вміння рефлексувати над візуальними рішеннями, сприймати критику і обґрунтовувати власні творчі ідеї.

Невід'ємною частиною візуальної культури особистості є візуальна грамотність – компонент у складі інформаційної та комунікативної ключових компетентностей. Це сукупність знань, умінь й особистісних якостей індивідуума, необхідних для активної, самостійної діяльності, пов'язаної з процесом сприйняття, перетворення і передавання інформації. Візуальну грамотність можна уявити як: а) знання графічних методів, правил і засобі відображення і читання інформації, її збереження, передавання, перетворення, використання в діяльності; б) вміння застосувати графічні знання в інформаційно-комунікативній діяльності; в) розуміння значущості візуалізації інформації в різних видах діяльності; г) усвідомлення власної діяльності, пов'язаної з візуалізацією інформації; д) вирішення творчих завдань з елементами проєктної діяльності, створення власних ідеальних і реальних моделей об'єктів, процесів, явищ; е) реалізація задуму, зокрема, з використанням різноманітних засобів і мультимедійних технологій [4].

Ефективність формування візуальної культури також залежить від готовності і умінь самих педагогів. Якщо викладач не володіє сучасними технологіями чи не розуміє принципів медіа візуальної комунікації, важко очікувати ефективного формування візуальної культури у студентів. Важливою стратегією є інвестування у професійний розвиток викладачів мистецьких дисциплін у напрямі цифрової та візуальної грамотності. Таку роботу можна проводити у вигляді семінарів з медіаграмотності, курсів підвищення кваліфікації з оволодіння графічними редакторами, створення спільноти практиків, де викладачі діляться досвідом використання ІКТ у мистецтві. Важливо умовою має бути системність таких заходів.

Розвиток цифрової грамотності викладачів істотно підвищує якість мистецької освіти і успішність впровадження нових інструментів. Таким чином, інституційна підтримка викладачів – через тренінги, забезпечення обладнанням, мотивування до освоєння новітніх методик – є стратегічно важливою для успішного формування візуальної культури студентів.

Висновки. Однією з провідних тенденцій у світовій мистецькій педагогіці є поступово переорієнтація від традиційної техніко-орієнтованої моделі навчання до культурно-сміслового та критично-аналітичного підходу. У цьому контексті великого значення набуває впровадження цифрових технологій, інтеграція міждисциплінарних знань, застосування методик критичного читання зображень та розвиток візуальної комунікації через проєктну діяльність. Вони не лише підвищують мотивацію студентів, а й активізують їхню участь у створенні візуального контенту, що має суспільну та культурну вагу. Сьогодні у мистецькій освіті критично важливим є подоланням розриву між традиційною академічною підготовкою і новітніми візуальними практиками, що динамічно розвиваються у цифрову добу.

Перспективи подальших розвідок. У перспективі візуальна культура в мистецькій освіті розглядається як міждисциплінарне явище, що має потенціал не лише у вихованні майбутніх митців, а й у підготовці громадян, здатних активно й відповідально взаємодіяти у візуально орієнтованому суспільстві. Вона потребує оновлення методологій, розробки інноваційних моделей навчання та впровадження практик, що поєднують художнє мислення, технологічну обізнаність і соціальну відповідальність.

Запропоновані підходи мають потенціал підвищити якість підготовки фахівців мистецтва, зробити їх конкурентоспроможними у глобальному культурному середовищі, здатними критично мислити і творчо самореалізуватися в умовах інформаційної доби.

References

1. Маркович М., Мацишина З. Сучасні стратегії формування візуальної культури у мистецькій освіті. Педагогічна академія: наукові записки. №25 (2025). URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/1563/1422>
Markovych M., Matsyshyna Z. (2025) Cuchasni stratehii formuvannia vizualnoi kultury u mystetskii osviti. [Modern strategies for the formation of visual culture in art education]. Pedagogichna akademiia: naukovii zapysky – Pedagogical Academy: scientific notes. №25. Retrieved from: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/1563/1422> [in Ukrainian].
2. Павлова О. Ю. Візуальна культура як поле ліквідності модерну. Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство. Вип. II(5), 2015. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mvkfm_2015_2_5
Pavlova O.Iu. (2015) Vizualna kultura yak pole likvidnosti modernu [Visual culture as a field of liquidity of modernity]. Mizhnarodnyi visnyk: kulturolohiia, filolohiia, muzykoznavstvo –

- International Bulletin: Cultural Studies, Philology, Musicology. Issue II. 2015. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mvkmf_2015_2_5 Pavlova O.Iu [in Ukrainian].
3. Рубель І. Візуальне мислення як складова візуальної культури майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Вип. 1. 2018. URL: <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/30-1.pdf>
Rubel I. (2018) Vizualne myslennia yak skladova vizualnoi kultury maibutnoho vchytelia obrazotvorchoho mystetstva [Visual thinking as a component of the visual culture of a future art teacher]. Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Scientific notes of Berdyansk State Pedagogical University. Issue 1. 2018. Retrieved from: <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/30-1.pdf> [in Ukrainian].
  4. Трач Ю. Зміст понять «візуальна грамотність» і «візуальна культура» 2017. URL: https://www.academia.edu/75293648/ЗМІСТ_ПОНЯТЬ_ВІЗУАЛЬНА_ГРАМОТНІСТЬ_І_ВІЗУАЛЬНА_КУЛЬТУРА_
Trach Yu. (2017) Zmist poniat «vizualna hramotnist» i «vizualna kultura» [The content of the concepts of «visual literacy» and «visual culture»]. Retrieved from: https://www.academia.edu/75293648/ЗМІСТ_ПОНЯТЬ_ВІЗУАЛЬНА_ГРАМОТНІСТЬ_І_ВІЗУАЛЬНА_КУЛЬТУРА_ [in Ukrainian].
  5. Череповська Н. Формування візуальної медіакультури особистості засобами медіаосвіти. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/54dbe25b-388a-4bfd-8b13-9b356cb97115/content>
Cherepovska N. Formuvannia vizualnoi mediakultury osobystosti zasobamy mediaosvity [Formation of the visual media culture of the individual through media education]. Retrieved from: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/54dbe25b-388a-4bfd-8b13-9b356cb97115/content> [in Ukrainian].

Sylko Roman

<https://orcid.org/0000-0002-1490-4241>

Candidate of pedagogic sciences (Ph.D. in Pedagogics),
Associate Professor of the Department of Art Disciplines;
Т.Н. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: sylko.roman@gmail.com

FEATURES OF FORMATION OF VISUAL CULTURE OF ART STUDENTS

The purpose of the work is to formulate and theoretically substantiate the features of the formation of visual culture of students of art specialties in modern conditions.

The methodological basis of the study is a complex of general scientific and special research methods, in particular, analysis and synthesis of scientific sources, comparative analysis of Ukrainian and foreign educational practices, as well as generalization of the results of empirical and conceptual research in the field of art pedagogy, digital education, and cultural studies.

The scientific novelty lies in the fact that for the first time the features of the formation of visual culture of students of art majors in modern conditions have been formulated and theoretically substantiated.

Conclusions. It has been established that the formation of visual culture includes the following aspects: complexity and multilevelness, development of visual literacy, critical thinking, active, activity-based approach, visual thinking, social and technological context.

It has been determined that the visual culture of an individual integrates several key components: cognitive (knowledge): understanding the principles of image construction, knowledge of art history, media and symbolism; perceptual-axiological (perception and values): The ability to perceive, analyze and evaluate visual products; activity (skills): the ability to create one's own images, visualize thoughts and use various means to create images. The formation of the visual culture of an individual requires systematic work on each of these components as an element of a single system.

Today, in art education, it is critically important to bridge the gap between traditional academic training and the latest visual practices that are dynamically developing in the digital age. The proposed approaches have the potential to improve the quality of training of art professionals, make them competitive in the global cultural environment, capable of critical thinking and creative self-realization in the information age.

Keywords: visual culture, visual literacy, media education.

Стаття надійшла до редакції 06.04.2026

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Володимир Тименко